

дження, проведеного в цій статті, можна зробити такі висновки:

1) Ринок рекламних послуг – це сукупність економічних відносин між продавцями (рекламні агенції, ЗМІ, організації, що надають паралельні послуги) та покупцями (рекламодавцями) з приводу формування попиту на рекламний продукт та пропозиції цього продукту з метою здійснення бажаного впливу на кінцевого споживача рекламованих товарів та послуг.

2) Ринок рекламних послуг – сегмент інформаційного ринку, оскільки реклама є насамперед інформаційним продуктом. І хоча реклама крім інформаційної виконує також інші функції, останні швидше є побічними ефектами (позитивними чи негативними). Основна функція реклами – оповіщення (інформування) потенційного споживача про рекламоване економічне благо.

3) Об'єктом купівлі-продажу на інформаційному ринку є інформаційний продукт або інформаційна послуга. Інформаційний продукт – це документована інформація, підготовлена відповідно до потреб споживача, а інформаційна послуга – це дії власників інформації щодо забезпечення користувачів інформаційним продуктом.

4) Результатом рекламної діяльності є рекламний продукт. Особливості рекламного інформаційного продукту полягають у тому, що, по-перше, це продукт інтелектуальної праці. По-друге, цей інформаційний продукт для збереження, обробки та розповсюдження використовує матеріально-речові носії інформації у формі рекламних оголошень, листівок, звернень, записаних на касету чи диск, які транслюються по радіо та телебаченню тощо. По-третє, рекламна інформація як нема-

теріальний актив має своєрідний, відмінний від морального зносу основного капіталу, механізм старіння.

5) Особливості ринку реклами полягають: по-перше, в специфіці взаємин замовника реклами, її виробника та кінцевого споживача. Тут існують два споживачі: *проміжний* (рекламодавець або замовник реклами) та *кінцевий* – споживач, на якого спрямована рекламна інформація. Кінцевий споживач на рекламному ринку, на відміну від інших ринків, не має належних засобів впливу ні на обмеження, ні на розширення обсягу рекламної інформації, оскільки не він, а проміжний споживач безпосередньо замовляє та оплачує виготовлення й розповсюдження рекламної інформації. По-друге, в тому, що цей ринок за типологією ринкових структур є олігополістичним, а тому по суті є ринком продавців. У зв'язку з цим основним агентом, що впливає на ціну реклами, є рекламна агенція. По-третє, в тому, що ціни на рекламні послуги відчувають на собі регулятивний вплив держави. По-четверте, у зв'язку із специфікою формування та складністю визначення вартості та корисності рекламного продукту на цьому ринку переважають договірні ціни.

1. Вітренко А. Процеси глобалізації світового ринку рекламних послуг та їх вплив на розвиток національного ринку реклами України Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Серія Економіка. – 2011. – №123. – С.57-61. 2. Глосарий рекламиста., Харьков, 2001 г.; 3. Маркетинг: Учебник / под ред. А.Н.Романова. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1996. – 560 с. 4. Banks S. Cross – national Analysis of Advertising Expenditures: 1968 – 1979 //Journal of Advertising Research. – 1986. – № 4-5.

Надійшла до редколегії 21.12.11

УДК 336. 01 (477)

О. Рожко, канд. екон. наук, доц. (КНУ імені Тараса Шевченка)

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

У статті досліджуються проблеми формування централізованих та децентралізованих фінансових ресурсів держави. Визначаються чинники, які впливають на ефективність формування державних фінансових ресурсів на загальнодержавному та місцевому рівнях. Акцентовується увага на проблемах формування фінансових ресурсів Пенсійного фонду України.

Ключові слова: фінансові ресурси, централізовані фінансові ресурси, децентралізовані фінансові ресурси, державний бюджет, місцеві бюджети, Пенсійний фонд України.

В статье исследуются проблемы формирования централизованных и децентрализованных финансовых ресурсов государства. Определяются факторы, которые влияют на эффективность формирования государственных финансовых ресурсов на общегосударственном и местном уровнях. Акцентируется внимание на проблемах формирования финансовых ресурсов Пенсионного фонда Украины.

Ключевые слова: финансовые ресурсы, централизованные финансовые ресурсы, децентрализованные финансовые ресурсы, государственный бюджет, местные бюджеты, Пенсионный фонд Украины.

The problems of forming of the centralized and decentralizing financial resources of the state are probed in the article. Factors which influence on efficiency of forming of state financial resources on national and local levels are determined. Attention is accented on the problems of forming of financial resources of pension fund of Ukraine.

Keywords: financial resources, centralized financial resources, decentralizing financial resources, state budget, local budgets, pension fund of Ukraine.

Загальною тенденцією сучасного суспільного розвитку є підвищення ролі фінансів у механізмі державного регулювання економіки. Фінансові ресурси держави включають ті з них, що перебувають у розпорядженні органів державного управління, всіх видів і форм підприємницьких структур і населення. У розпорядженні держави перебувають ресурси бюджетної системи й різних видів централізованих та децентралізованих фондів, а також державних фінансових інститутів (національного банку, державних страхових органів, державних кредитних установ). Інша частина фінансових ресурсів у державі знаходиться в розпорядженні підприємств, установ і організацій різних форм власності та видів діяльності. Третя частина – у розпорядженні на-

селення в формі вкладів, заощаджень і депозитів у банківській системі та в інших фінансових установах.

Актуальним питанням вдосконалення фінансових відносин є питання про встановлення раціонального співвідношення між централізованими і децентралізованими фінансовими ресурсами. Високий рівень податків та інших обов'язкових платежів і внесків приводить до зростання фінансових ресурсів держави і зменшення, відповідно, фінансових ресурсів підприємств, що негативно відображається на результатах їхньої діяльності, піднімає матеріальну зацікавленість у досягненні кращих показників, а також сприяє відтоку коштів у тіньовий бізнес. Відповідно, розгляд проблем формування державних фінансових ресурсів є необхідним та актуальним науковим завданням.

Економічна природа й сутність фінансових ресурсів досліджуються у працях вітчизняних і зарубіжних економістів: О. Василика, О. Данілова, Д. Серебрянського, С. Варги, О. Кириленко, І. Лютого, О. Романенко, І. Зятковського, В. Тропіної, А. Сміта, Д. Рікардо, Ж.Б. Сея, Дж.М. Кейнса, О. Бірмана, П. Вахріна, В. Сенчагова, С. Хачатуряна та інших. Проте, на сьогодні існує нагальна необхідність визначення основних проблем процесу формування фінансових ресурсів держави в умовах фінансово-економічної нестабільності.

Метою статті є аналіз специфіки формування фінансових ресурсів в Україні та виокремлення чинників, що впливають на ефективність цього процесу в умовах фінансової кризи.

Проблема ефективного формування та управління державними фінансовими ресурсами особливо загострюється в умовах їх дефіцитності, що є наслідком світової фінансової кризи. Глибока економічна криза, що охопила сьогодні економіку України, різко звузила можливості поповнення фінансових ресурсів держави. Це викликано різким звуження бази оподаткування, з якої сплачуються: податок на прибуток підприємств, внески на соціальне страхування, внески до Пенсійного фонду, внески до Фонду загальнообов'язкового державного страхування на випадок безробіття; доходи від зовнішньоекономічної діяльності держави та інше. Зменшились і особисті доходи, а з ними і надходження від податку на доходи фізичних осіб; податку на майно. У цих умовах особливо уважно слід ставитись до збереження

і ефективного використання тих ресурсів, що вдається мобілізувати державі.

Вагоме місце у процесі ефективного формування фінансових ресурсів держави займає аналіз та шляхи вдосконалення формування доходів державного бюджету.

Проблема формування доходів бюджету в Україні завжди стояла дуже гостро. В абсолютному грошовому виразі відмічається щорічне зростання доходів бюджету з 91529,4 млн. грн. у 2004 р. до 303875,5 млн. грн. у 2011 р., але у відсотках до ВВП у зіставній методології доходи зведеного бюджету України знизилися до 30,2% від ВВП, що на 1,2 відсоткового пункту нижче, ніж у 2004 р. Аналогічна динаміка спостерігається й щодо доходів державного бюджету, їх частка у ВВП скоротилася із 24,8% у 2007 р. до 23,1% у 2011 р. [1].

Загалом спостерігається тенденція до зниження частки доходів бюджету України за останні два роки, що змушує оцінити правильність дій у розвитку податкових реформ та визначенні пріоритетів у бюджетній політиці. Вкрай негативну роль у формуванні доходів бюджету відіграє досить високий (для сучасного рівня соціально-економічного розвитку України) рівень оподаткування доходів громадян (у першу чергу, заробітної плати), що призводить до широкого використання суб'єктами господарювання тінювих та напівлегальних схем діяльності, а отже, – до загального зменшення бази оподаткування, зокрема, з податку на прибуток підприємств й ПДВ (таблиця 1).

Таблиця 1. Рівень оподаткування прибутковими податками у країнах – членах ОЕСР та в Україні

Країна	Граничні ставки прибуткових податків, %	
	Прибутковий податок із громадян	Податок на прибуток корпорацій
Австралія	48,5	30,0
Австрія	42,9	34,0
Чеська Республіка	28,0	31,0
Данія	54,4	30,0
Фінляндія	51,8	29,0
Франція	40,0	35,4
Німеччина	51,2	38,9
Угорщина	56,0	18,0
Ісландія	44,0	18,0
Ірландія	42,0	16,0
Норвегія	47,5	28,0
Польща	26,2	28,0
Португалія	35,6	33,0
Словацька Республіка	33,1	25,0
Швеція	55,5	28,0
Швейцарія	34,0	24,4
Великобританія	40,0	30,0
США	45,2	39,3
Україна	17,0	25,0

*Джерело: складено автором на основі [2].

Нераціональна система нарахування та сплати прибуткового податку з громадян в останні роки вирішувала лише поточні бюджетні проблеми, і не мала перспектив щодо стимулювання ефективності виробництва.

Залишається неврегульованою ситуація з адмініструванням платежів до бюджету. Одні платежі стягуються Державною податковою адміністрацією, інші – Державною митною службою, треті – Фондом державного майна, решта – іншими державними органами. Ухилення підприємств (фірм) від оподаткування стають регулярними, а їх причини зумовлені, насамперед, систематичним списанням податкової заборгованості, відсутністю в Україні ефективної процедури банкрутства та ефективного законодавства і методів адміністрування податків.

Негативно вплинуло на формування доходів бюджету запровадження нової методології справляння ПДВ. Цей податок за формою та змістом з кожним роком підтверджує свою неефективність та безперспективність. Форма реалізації змісту ПДВ, затверджена у законодавстві України, не стимулює товаровиробників до зниження затрат виробництва, до економії матеріальних і прирівняних до них затрат, до впровадження нових технологій і реалізації інноваційних задумів підприємств.

На формування доходів негативно впливає існуюча система пільгового оподаткування. Наявна система пільг призводить до постійних втрат доходів бюджету і гальмує розвиток бізнесу в Україні. Найсуттєвішими є пільги, отримані платниками з ПДВ, податку на прибу-

ток підприємств та акцизного збору, які становлять понад 80 відсотків загального обсягу усіх пільг.

Загалом збільшення доходів бюджету держави можливе за рахунок або підвищення рівня оподаткування, або додаткового залучення неподаткових надходжень. Підвищення рівня оподаткування сьогодні є неможливим, навпаки його необхідно знижувати та оптимізувати. Основний шлях збільшити податкові надходження до бюджету – це розширення бази оподаткування в процесі економічного зростання за рахунок розширення внутрішніх фінансових ресурсів підприємств і домашніх господарств. Тому на сьогодні існує необхідність перегляду всіх існуючих законодавчих актів щодо системи оподаткування та удосконалення вже ухваленого єдиного документа – Податкового кодексу.

У бюджетних резолюціях (Основних показниках бюджетної політики на відповідний рік) ставилися із року в рік завдання щодо мобілізації надходжень та реструктуризації доходів бюджету. Це, насамперед, такі завдання, як вжиття заходів для забезпечення повноти і своєчасності надходження загальнодержавних податків і зборів (обов'язкових платежів) до бюджету та державних цільових фондів; зменшення податкового тиску на економіку; проведення податкової реформи; підготовка змін до законодавства відносно скорочення або скасування пільг щодо сплати тих чи інших податків; запровадження диференційованого податку на нерухоме майно; посилення контролю за повнотою сплати податків та виконанням дохідної частини бюджету; здійснення заходів щодо обмеження або подолання тінізації економіки; залучення надходжень дивідендів, одержаних від акцій та інших цінних паперів, що належать державі в акціонерних товариствах; припинення практики затримки чи неповернення взагалі сум ПДВ господарським суб'єктам, яким з бюджету повинен відшкодуватися цей податок, та ін. Таким чином, ряд завдань щодо необхідності вдосконалення механізму формування дохідних джерел бюджету повторюються із року в рік, однак вони у реалізації бюджетного процесу, досить часто не виконувалися або вирішувалися в процесі прийняття Закону "Про Державний бюджет України" на відповідний рік, а не шляхом внесення змін до цивільного податкового законодавства.

Проблематику формування фінансових ресурсів держави на місцевому рівні можна висвітлити через те, що фінансові ресурси місцевих органів влади виступають як централізовані та децентралізовані грошові фонди цільового призначення. Вони формуються і використовуються в процесі розподілу і перерозподілу національного багатства країни. Саме фінансові ресурси місцевих органів влади забезпечують реалізацію функцій господарської та соціальної спрямованості території. Практика здійснення місцевого самоврядування доводить, що самоврядування є реальним тільки у разі володіння необхідними фінансовими та матеріальними ресурсами для ухвалення самостійних рішень, задоволення потреб мешканців, виконання поставлених завдань соціально-економічного характеру.

Джерела фінансування потреб органів місцевого самоврядування різноманітні, та за фіскальним і соціально-економічним значенням з-поміж них виділяються доходи місцевого бюджету, позики, фінансові ресурси комунальних підприємств, фінансові ресурси населення, інвестиції, цільове фінансування регіональних програм з Державного бюджету, позабюджетні фонди і міжбюджетні трансферти [3, с.78].

Гострою залишається проблема стабілізації дохідних джерел державного і місцевих бюджетів. Основним джерелом формування останніх повинні стати власні

доходи, а не надходження з центру. Але місцеві органи влади не мають реальних самостійних місцевих бюджетів через відсутність відповідної доходної бази. Система формування місцевих бюджетів "зверху" характеризується відсутністю стимулів місцевих органів щодо розвитку власної податкової бази, яка залежить від економічного розвитку регіону, його соціальної і виробничої інфраструктури.

Вважаємо, що важливою умовою вирішення проблеми зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів є розширення прав органів місцевого самоврядування у сфері встановлення податків і зборів, а також створення багатоканальної системи формування бюджету на підставі якої кожен рівень бюджетної системи повинен мати власні закріплені доходи.

Перспективним джерелом формування та використання фінансових ресурсів місцевих органів влади можуть стати інвестиції, особливо внутрішні, які здійснюються юридичними і фізичними особами як прямо, так і опосередковано. Проте для активізації таких процесів мають бути створені належні умови з боку держави.

Провідним чинником успішної реалізації завдань місцевого самоврядування є чітке визначення необхідного обсягу фінансових ресурсів даного територіального утворення. Метою зміцнення фінансових основ місцевого самоврядування і ефективного використання фінансових ресурсів є створення умов для відповідального вирішення проблем місцевого розвитку і впливу на реалізацію регіональної політики на місцях. З метою збільшення доходів місцевих бюджетів необхідно чітко розподілити компетенції щодо розв'язання конкретних завдань між центральними органами влади і органами місцевого самоврядування та поступово здійснювати перехід до децентралізації державних фінансів. Місцеві позики є потенціальним джерелом наповнення та збільшення доходів місцевих бюджетів країни. Удосконалення основ організації фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування необхідними і достатніми фінансовими ресурсами повинно здійснюватися у комплексі з удосконаленням існуючої законодавчої бази.

Запропоновані в дослідженні заходи дозволять підвищити ефективність використання фінансових ресурсів місцевих органів влади та підвищити фінансову незалежність органів місцевого самоврядування.

До основних проблем діяльності Пенсійного фонду України можна віднести недостатність реального фінансування. Сучасний стан економічної ситуації в Україні нестабільний, а це призводить до втрати стабільності основного джерела фонду – нарахування на фонд заробітної плати. Основними причинами цього є: високий ступінь бартеризації; натуральна оплата; осідання значної заробітної плати в тіньовій економіці. Події і процеси, що відбулися в Україні за останні два десятиріччя, характеризуються багатьма змінами в економічному, соціальному та суспільному житті. Поряд з багатьма іншими соціальними питаннями, які доводиться постійно розв'язувати молодій незалежній державі, важливим сегментом є пенсійна реформа, яка розпочалась у 2004 р. і мала стати основою соціального захисту пенсіонерів.

На надходження коштів до Пенсійного фонду України впливає високий рівень демографічного навантаження на працездатне населення, а також наявність у значної частини застрахованих осіб пільг щодо сплати внесків та низька заробітна плата, яка у четвертій частині працюючих нижча від прожиткового мінімуму.

Пенсійні виплати становлять близько 15% валового внутрішнього продукту, на них направляється майже 19% видатків державного бюджету. Внаслідок недостатньої роботи центральних і місцевих органів виконавчої

влади не поліпшується дисципліна щодо сплати страхових пенсійних внесків, повільно йде детнізація зайнятості та доходів, що є значним резервом для фінансової стабілізації пенсійної системи і системи соціального страхування в цілому [4].

Отже, вагоме місце у розвитку економіки держави займають фінансові ресурси. Розумне використання фінансових ресурсів забезпечує та примножує добробут населення.

Фінансові ресурси є об'єктивно необхідною умовою процесу відтворення на всіх його стадіях, однак формування кінцевої структури відтворення досягається на стадії розподілу, де формуються пропорції між фондами відшкодування, споживання й нагромадження, здійснюється розподіл доходів між елементами суспільного виробництва, галузями господарства, соціальними групами, безпосередніми виробниками матеріальних благ.

Однією з найважливіших умов розкриття змісту й призначення фінансових ресурсів є виявлення їхнього взаємозв'язку з вартісною структурою валового внутрішнього продукту. В останні роки динаміка ВВП постійно зростає. Але це знижує, з одного боку, ефективність самої фінансової системи, а з другого – негативно позначається на наявній системі розподілу й перерозподілу створюваного продукту (зокрема, переважання фінансової системи різними формами перерозподілу ресурсів між верствами населення).

Також важливе місце у формуванні фінансових ресурсів держави займають місцеві фінанси. З огляду на те, що однією зі складових фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування є доходи місцевого бюджету, конкретний обсяг яких затверджується відповідними рішеннями органів місцевого самоврядування, а порядок формування, джерела й напрями використання регулюються законодавчими й нормативними актами, доходи місцевого бюджету можна вважати фінансовими ресурсами та погодитись із твердженням О. Василика щодо фондової форми виявлення останніх [5, с.24]. Іншою складовою фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування є фінансові ресурси бюджетних установ (без надходжень із місцевого бюджету). До них відносять: вкладення у фонд основних засобів, інші необоротні матеріальні та нематеріальні активи, незавершене капітальне будівництво, створення, виготовлення необоротних активів, що перебувають у безпосередньому розпорядженні бюджетної установи; вкладення у фонд малоцінних і швидкозношуваних предметів; результат виконання кошторису за загальним і спеціальним фондами місцевого бюджету; результат переоцінок матеріальних, нематеріальних і фінансових активів, крім операцій із курсовими різницями.

Важливе місце у формуванні фінансових ресурсів займає бюджет як основний фонд фінансових ресурсів. Тому аналіз надходжень до державного бюджету, надходжень від податку на прибуток підприємств, тенденцій зростання державного та гарантованого боргу України є актуальними при визначенні особливостей формування фінансових ресурсів в державі. Саме тому значну увагу у статті було приділено проблемам розвитку місцевих бюджетів та джерелам формування Пенсійного фонду в Україні.

Проблема формування коштів Пенсійного фонду є досить складною. Для того, щоб розробити відповідну стратегію реформування діяльності Пенсійного фонду в Україні, слід враховувати особливості різних методів фінансування пенсійних систем. У зв'язку з цим значний інтерес становлять потенційні джерела фінансування фонду та створення умов для їх трансформації у реальні. Зважаючи на те, що пенсійна система планується як складна у фінансовому відношенні ієрархічна структура, розглянемо деякі потенційні джерела її фінансування [6, с.10].

Одним з найвагоміших джерел відрахувань у Пенсійний фонд, на нашу думку, можуть бути внутрішні заощадження населення. Слід зазначити, що в даному випадку не йде ототожнення їх із заробіткою платою. За нинішніх її розмірів, на перший погляд, недоцільно сподіватися на істотне підвищення норми заощаджень у рахунок майбутньої пенсії. Водночас цікаво в цьому плані провести порівняльний аналіз доходів і витрат населення. Грошові доходи населення, у тому числі за їх основним напрямом, мають стійку тенденцію до зростання. При цьому зазнала змін структура грошових витрат населення у бік зменшення питомої ваги заощаджень. Водночас особливістю економіки України є те, що приріст заощаджень населення у всіх формах залишається високим при відносно низьких офіційних доходах.

Отже, для виходу із економічної кризи необхідно удосконалювати дію існуючих інструментів та шукати нові механізми залучення фінансових ресурсів, адаптовані до сучасних реальних умов господарювання. При цьому необхідно максимально узгоджувати інтереси всіх учасників розподільних процесів – як фізичних та юридичних осіб, так і держави. Стратегія і тактика реформування державного фінансового господарства, на нашу думку, повинна полягати у поступовій реструктуризації державних фінансів, яка передбачає трансформацію ролі і місця бюджету у суспільстві на основі змін у структурі доходів і видатків бюджету та в податковій системі, оптимізацію бюджетної системи за рівнями адміністративного поділу. На відміну від фінансів підприємницьких структур та інституцій фінансового ринку, які були реформовані у досить стислі терміни і функціонують в даний час у цілому на ринкових засадах, державні фінанси трансформуються шляхом поступових поетапних реформ. Це об'єктивнося закономірністю, але в Україні на сьогодні відсутні чітка спрямованість, стратегія і тактика, визначеність з термінами реформування свого фінансового господарства, що негативно впливає на результативність реформ та забезпечення фінансової стійкості України в умовах фінансової кризи.

1. Статистична інформація. Макроекономічні показники [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України [сайт]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua. – Назва з екрана. 2. Єгоров В.О. Ресурси фінансової системи і стратегія економічного зростання / В.О. Єгоров // Журнал "Фінанси України". – №9. – 2010. – С.45-53. 3. Романенко О.Р. Фінанси : підруч./ О.Р. Романенко – 4-те вид. – К.: Центр учбової л-ри, 2009. – 312 с. 4. Перші уроки єдиного соціального внеску [Електронний ресурс] // Рахункова палата України [сайт]. – Режим доступу: – www.ac-gada.gov.ua. – Назва з екрана. 5. Слухай С.В. Становлення системи фінансового вирівнювання / С.В. Слухай // Фінанси України. – 1998. – №11. – С.24-30. 6. Лютий І.О. Бюджетна політика і стабільність соціально-економічного розвитку України [Текст] / І.О. Лютий, Л.М. Демиденко, Ю.Л. Субботович // Фінанси України. – 2006. – № 10. – С. 3-12.